

Haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemuksen mittaaminen

Osattomuudesta osallisuuteen
18.10.2023

Tuula Carroll
Erytisasiantuntija, VTM

Osallisuudesta / osattomuudesta kannattaa olla kiinnostunut siksi, että tutkimusten mukaan esimerkiksi

- 1) Heikoimmassa asemassa olevien osallisuus toteutuu muuta väestöä huonommin, mikä on pulmallista siksi, **että osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia.**
- 2) Osallisuudella on vahva yhteys muihin tekijöihin, joista hyvinvointi muodostuu mm. **terveyteen, köyhyyteen, yksinäisyyteen, työ- ja toimintakykyyn, mielenterveyteen ja elämänlaatuun.**
- 3) Matala osallisuuden kokemus viittaa siihen, että henkilö on **syrjäytymisvaarassa** tai kokee itsensä syrjäytetyksi.
- 4) **Osallisuutta edistämällä voidaan lisätä hyvinvointia.** Kaikkien, erityisesti heikommassa asemassa olevien väestöryhmien osallisuuden edistämällä on suuret vaikutukset terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen.
- 5) Osalliseksi itsensä kokeva ihminen tekee hyvinvointiaan palvelevia valintoja, koska hänen tulevaisuushorisonttinsa yltää pidemmälle. **Osaton ihminen näkee edessään vain riskejä ja kielteisiä asioita.**
- 6) Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat elävät todennäköisesti sairaamman ja lyhyemmän elämän kuin korkeammassa asemassa olevat

Lisäksi haavoittuvassa asemassa olevien osallisuudesta / osattomuudesta kannattaa olla kiinnostunut, koska siihen velvoittaa laki

- **Laki sosiaalihuollon järjestämisestä** velvoittaa hyvinvointialueita seuraamaan väestön hyvinvointia väestöryhmittäin (29§) ja edistämään (7§) alueen väestön hyvinvointia
- **Sosiaalihuoltolain 8 §** velvoittaa hyvinvointialueita
 - seuraamaan ja edistämään erityisen tuen tarpeessa olevien asukkaiden hyvinvointia yhteistyössä kunnan viranomaisten kanssa.
 - välittämään tietoa erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista
 - poistamaan epäkohtia ja ehkäisemään niiden syntymistä.
- *"Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä on paras asiantuntemus omien palvelujensa kehittämiseen, mutta vaikeuksia saada omia kokemuksiaan ja mielipiteitään kuulluiksi". (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas)*

Haavoittuvassa asemassa olevien tavoittaminen, hyvinvointi ja osallisuus

Päijät-Häme on valtakunnan edelläkävijöitä.

Osallisuusindikaattorin käyttöä on testattu ja kehitetty jo useampien vuosien ajan.

- ✓ Päijät-Hämeessä vuonna 2021 toteutetun, väestön hyvinvointia kartoittaneen nettikyselyn vastaajissa olivat aliedustettuina tietyt väestöryhmät, kuten nuoret, työttömät sekä henkilöt, joiden koulutustaso on matala.
- ✓ Tuotetun tiedon täydentämiseksi Sosiaalialan osaamiskeskus Versossa tehtiin vuonna 2022 uusi, kohdennettu hyvinvointikysely, jonka vastaajiksi tavoiteltiin erityisen tuen tarpeessa olevia, työikäisiä alueen asukkaita.
- ✓ Selvityksellä pyrittiin myös vastaamaan sosiaalihuoltolain 8§:n velvoitteeseen seurata erityisen tuen tarpeessa olevien hyvinvointia, kehittää heidän palvelujaan ja välittää tietoa heidän kohtaamistaan sosiaalisista ongelmista.
 - ✓ Kuusiston ym. (2021) tutkimuksessa vain 11 % sosiaalityöntekijöistä vastasi, että kunnassa seurataan erityisen tuen tarpeessa olevien, päihteitä ongelmallisesti käyttävien hyvinvointia
- ✓ Koska alkuperäinen nettikysely ei ollut tavoittanut tiettyjä väestöryhmiä, päätettiin kohdennettu kysely toteuttaa jalkautumalla palveluihin, joissa kokemustiedon perusteella tiedettiin kohdattavan kohderyhmään kuuluvia.
- ✓ Aineisto kerättiin pääosin paperilomakkeilla, mutta yhdessä vammaispalvelussa haastatellen ja muutamassa palvelussa nettilinkin kautta

Kohdentaminen onnistui hyvin

Tyypillinen alkuperäisen hyvinvointikyselyn vastaaja (n 1214)

- ✓ kehyskunnassa asuva, korkeasti koulutettu, työssäkäyvä, perheellinen, keski-ikäinen nainen

Tyypillinen kohdennetun kyselyn vastaaja (n 147)

- ✓ lahtelainen, lähiössä yksin asuva, 25-44 -vuotias suomenkielinen mies (miehiä 52%)
- ✓ käynyt ammattikoulun, on työtön ja työttömyys kestänyt yli 24 kk

Kyselyllä tavoitettiin sellaisia vastaajia, joita avoin nettikysely ei välttämättä tavoita

(Hard to survey / hidden population –perinne: tutkijoiden on vaikea tavoittaa sosiaalisesti heikommassa asemassa olevia ryhmiä kustannustehokkaasti)

Poimintoja tuloksista

Osallisuuden kokemus vaihtelee suuresti riippuen siitä, missä palvelussa aineisto on kerätty

Alueen alkuperäisen
hyvinvointikyselyn (n 1 214)
osallisuusindikaattori ka 74,5

Palvelu	Osallisuus- indikaattori, ka	Prosenttiosuus, alle 50 pistettä
Suostumuksen antaneet vastaaja yhteensä (n 130)	67,9	11,5 (n 15)
Toipuvien päihderiippuvaisten kohtaamispaikka (n 14)	76,8	*
Ehkäisevän päihdetyön (Ehyt ry:n) kohtaamispaikka (n 11)	75,7	*
Kurssimuotoinen kolmannen sektorin palvelu yli 30-vuotiaille (n 13)	69,2	*
Vammaispalvelut (n 43)	69	*
Sosiaalinen kuntoutus ja asunnottomien tukiasuminen (n 9)	64,2	*
Nuorten palvelut (n 17)	62,8	29,4 % (n 5)
Mielenterveyskuntoutujien kolmannen sektorin palvelu (n 14)	58	*
Ei halua vastata tai vastaus puuttuu (n 9)	66,4	*

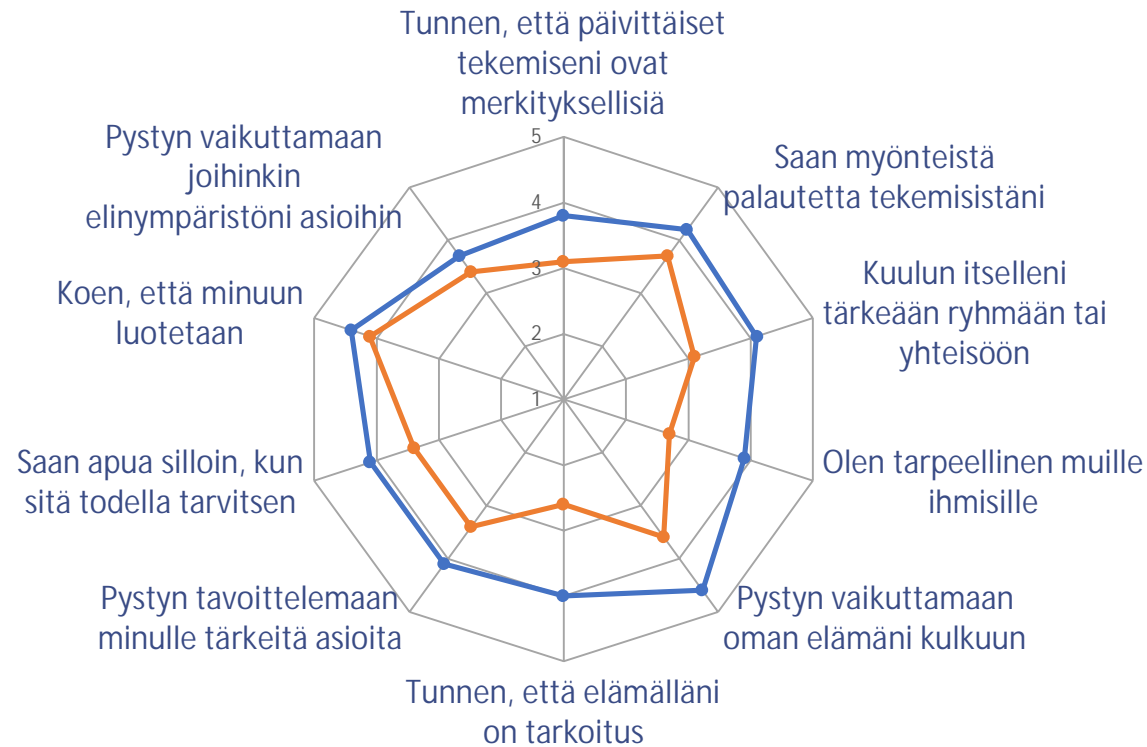
* Poistettu alle 5 vastaajaa sisältävien tiedot

Katsotaan muutamaa palvelua vähän tarkemmin:

Toipuvien päihderiippuvaisten kohtaamispaikka ja mielenterveyskuntoutujien 3. sektorin palvelu

Osallisuuden kokemus eri palveluissa

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä, osallisuusindikaattoriväittämien keskiarvo

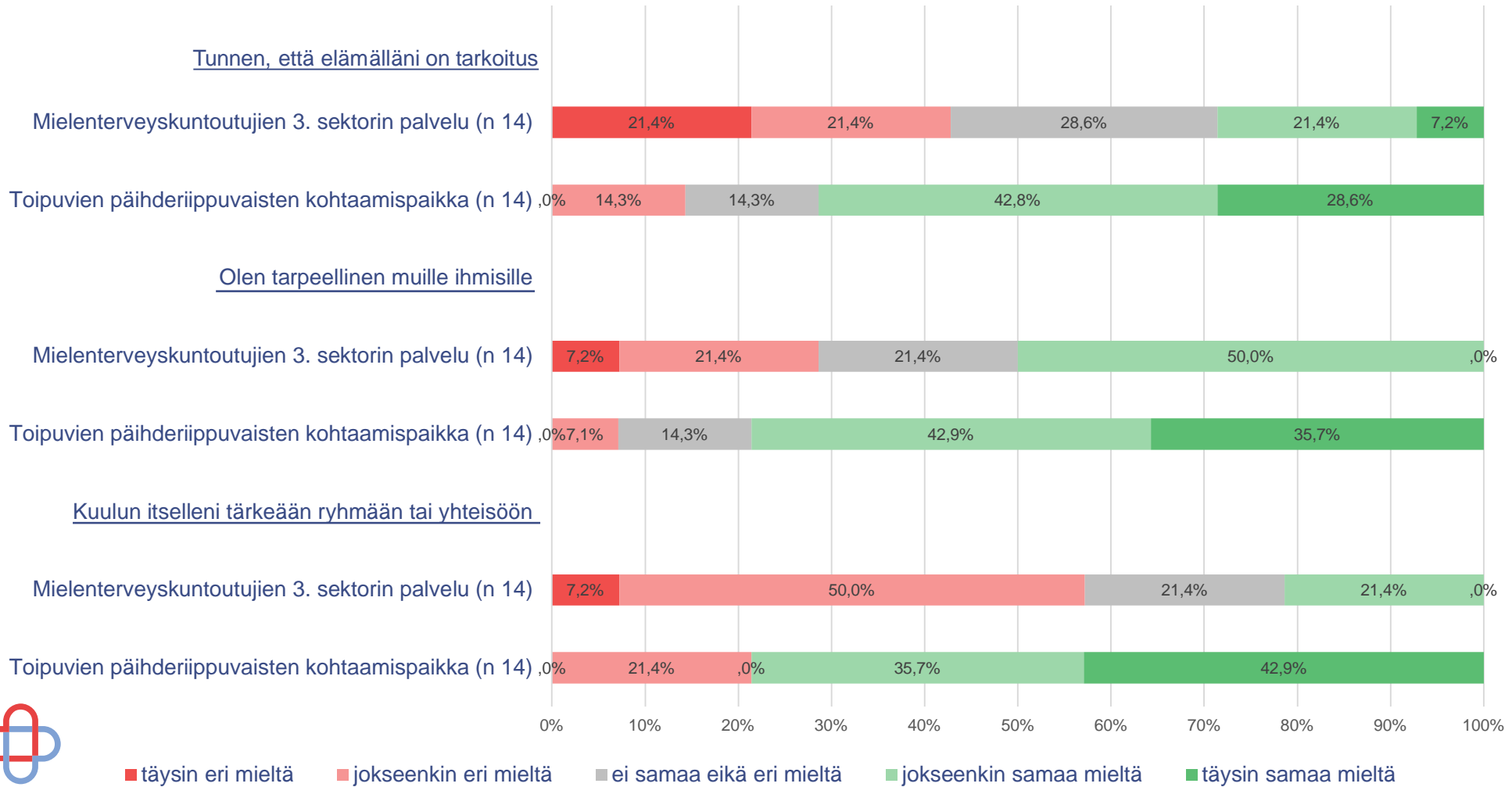
- Toipuvien päihderiippuvaisten kohtaamispaikka (n 14)
- Mielenterveyskuntoutujien 3. sektorin palvelu (n 14)

1= täysin eri mieltä
2= jokseenkin eri mieltä
3= ei samaa eikä eri mieltä
4= jokseenkin samaa mieltä
5= täysin samaa mieltä

Ja vielä muutamaa osallisuusindikaattorin väittämää näissä samoissa palveluissa

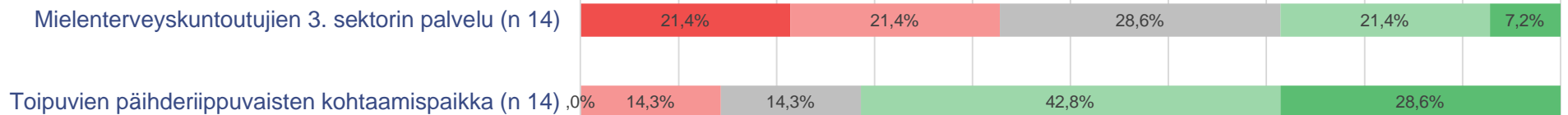
Muutamien osallisuusindikaattorin väittämien vastausten keskiarvo eri palveluissa, vertailu

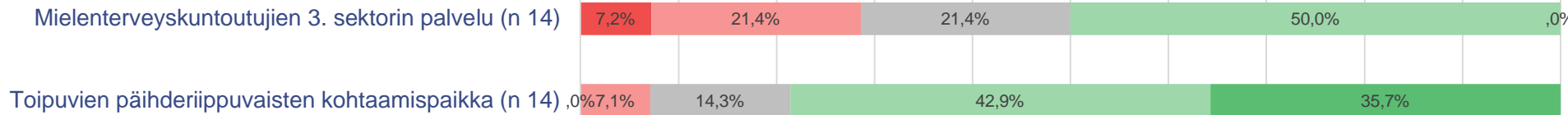
Ja vielä muutamaa osallisuusindikaattorin väittämää näissä samoissa palveluissa

Muutamien osallisuusindikaattorin väittämien vastausten keskiarvo eri palveluissa, vertailu

Tunnen, että elämälläni on tarkoitus

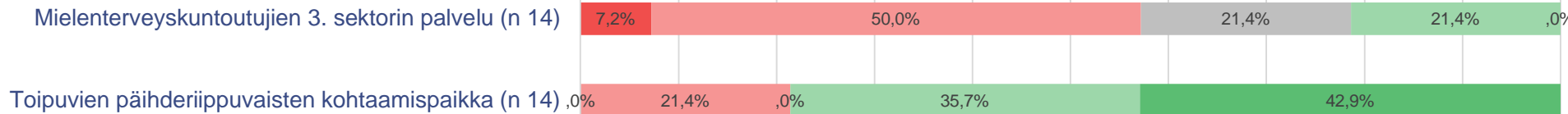

Olen tarpeellinen muille ihmisille

Yksikään vastaaja ei ole täysin samaa mieltä

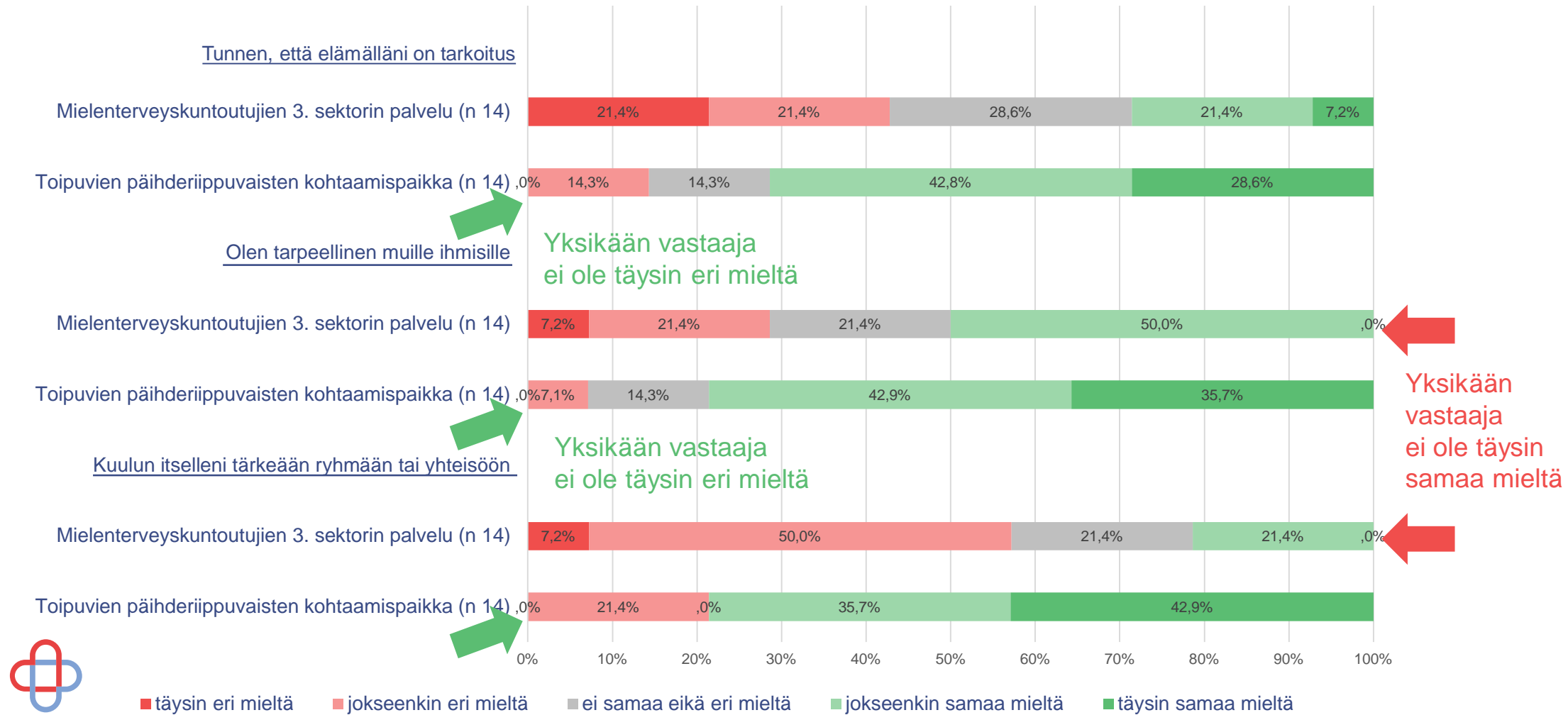
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä ■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Ja vielä muutamaa osallisuusindikaattorin väittämää näissä samoissa palveluissa

Muutamien osallisuusindikaattorin väittämien vastausten keskiarvo eri palveluissa, vertailu

Haavoittuvassa asemassa olevien osallisuus on yhteydessä muihin hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin

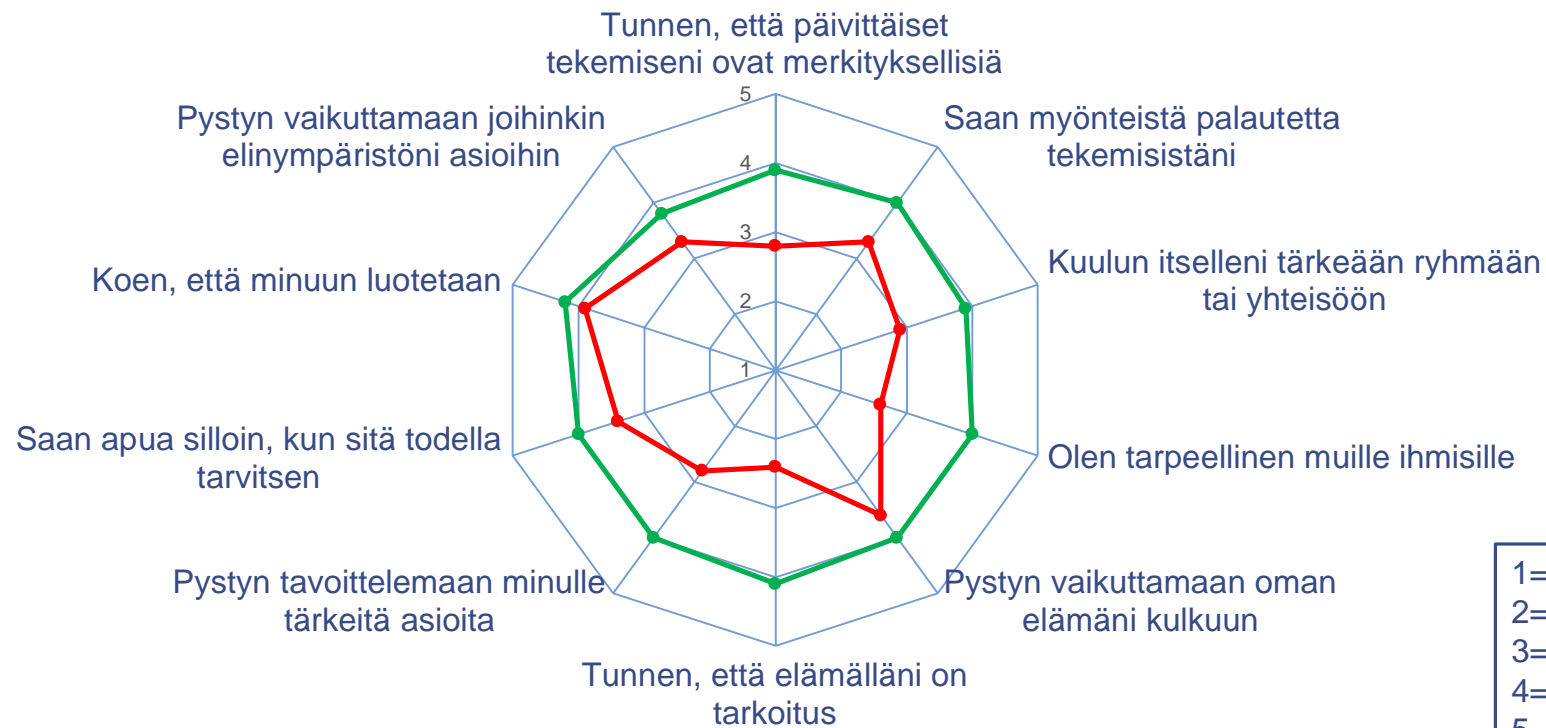

Osallisuuden kokemuksen vuorovaikutus muihin ilmiöihin, alkuperäinen kuvio Lars Leemann (2020)

Katsotaan muutaman ilmiön suhdetta tarkemmin: Tyytyväisyys ihmissuhteisiin

Osallisuuden kokemus ja tyytyväisyys ihmissuhteisiin (n 95)
Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (osallisuusindikaattorin väittämien keskiarvo)

1= täysin eri mieltä
2= jokseenkin eri mieltä
3= ei samaa eikä eri mieltä
4= jokseenkin samaa mieltä
5= täysin samaa mieltä

— Ihmissuhteisiin tyytymättömät (n 21)

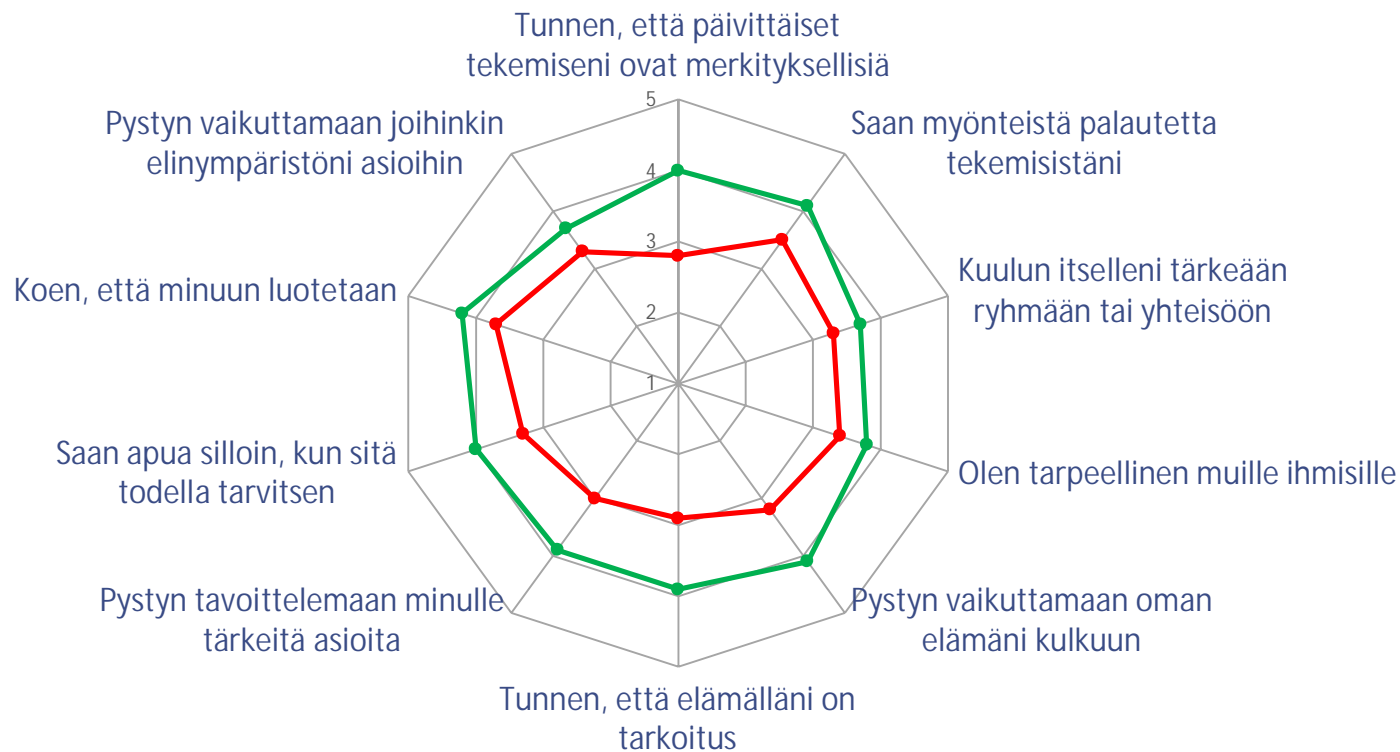
— Ihmissuhteisiin tyytyväiset (n 74)

Tyytyväisyys terveydentilaan

Osallisuuden kokemus ja tyytyväisyys terveydentilaan (n 93)

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (osallisuusindikaattorin väittämien keskiarvo)

1= täysin eri mieltä
2= jokseenkin eri mieltä
3= ei samaa eikä eri mieltä
4= jokseenkin samaa mieltä
5= täysin samaa mieltä

—•— Terveystilaansa tyytymättömät (n 24)

—•— Terveystilaansa tyytyväiset (n 69)

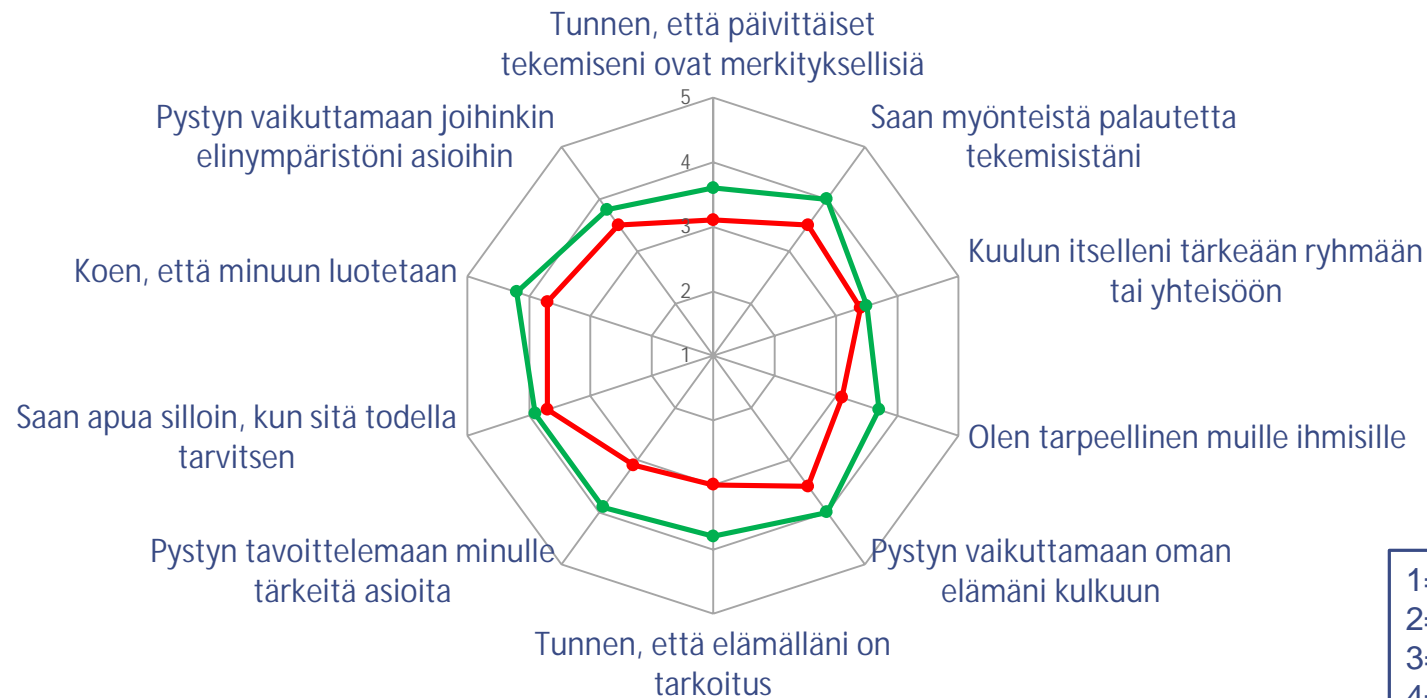

Tulevaisuudenusko:

arvioiko hyvinvointinsa olevan viiden vuoden kuluttua nykyistä parempi vai huonompi

Osallisuuden kokemus ja tulevaisuudenusko

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (osallisuusindikaattorin väittämien keskiarvo)

1= täysin eri mieltä
2= jokseenkin eri mieltä
3= ei samaa eikä eri mieltä
4= jokseenkin samaa mieltä
5= täysin samaa mieltä

● Heikko tulevaisuudenusko (n 13)

● Vahva tulevaisuudenusko (n 47)

Havaintoja kohdennetussa kyselyssä alle 50 pistettä saaneista eli erittäin heikkoa osallisuutta kokevista

- Aikuisväestössä keskimäärin n. 10 % kuuluu tähän ryhmään (Leemann ym. 2022)
- Kohdennetun kyselyn vastaajilla osuus on hieman suurempi, 11,5 %
 - Kysely oli kuitenkin kohdennettu haavoittuvassa asemassa oleviin, joten **ero koko väestöön on yllättävän pieni**
- Nuorten palveluissa osuus on erityisen korkea, 29 % (n 5)
- Osuus on korkea myös, kun tarkastellaan kaikkia 18-24 vuotiaita vastaajia: 19 % (n 7)
- Työttömien kohdalla osuus on 22 % (n 10)
- Ihmissuhteisiinsa tyytymättömien joukossa osuus on 38 % (n 8)
- Terveyteensä tyytymättömien ryhmässä, 33 % (n 8)
- Alle 50 pistettä saaneista, erittäin heikkoa osallisuutta kokeneista
 - 93 % (n 14/15) toivoo muutosta psyykkiseen terveyteensä
 - 73 % (n 11/15) on tarvinnut mielenterveyspalveluja viimeisen vuoden aikana.

Vastaajien kertomaa (suluissa vastaajan osallisuusindikaattoripisteet)

"Ihan hyvin menee vaikka rahatilanne on riittämätön jos haluaa harrastaa yhtää mitään". (70 pistettä)

"Toivoisin että toiveet voisivat joskus käydä todeksi ja voisin elää itseni näköistä elämää." (60 pistettä)

"Isoin ongelmani on vain että tunnen olevani yksinäinen vaikka minulla vaikuttaisi olevan paljon kavereita, luulen että tarvitsisin enemmän oikeaa ystävää." (52,5 pistettä)

"voin pahoin mutta oon toiveikas. onneksi saan apua jo moneen asiaan. lisää tarvis mut hävettää pyytää." (45 pistettä)

"olen kadottanut ystävät" (27,5 pistettä)

"En näe valoa elämässä. Samaa epätoivoista sitkeilyä." (25 pistettä)

Vahvistaako osallisuuden tutkiminen osallisuutta?

- Ryhdyimme selvittämään haavoittuvassa asemassa olevien hyvinvointia ja osallisuutta hyvin perinteisellä lähestymistavalla.
- Perinteisessä tutkimusprosessissa tutkija(t) suunnittelee ja toteuttaa tutkimuksen:
 1. määritellään aihe ja käsitteet
 2. laaditaan tutkimusasetelma ja kootaan aineisto
 3. valitaan tutkimusmenetelmä
 4. raportoidaan tulokset ja esitetään johtopäätökset(Anttila 1998)

Miten osallisuutta voisi selvittää niin, että haavoittuvassa asemassa olevat eivät olisi vain tutkimuksen kohteena vaan yhdenvertaisia tutkimus- ja kehittämiskumppaneita?

Lähteet

Isola & Leemann (2021) Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja terveyden tekijä. [Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja terveyden tekijä | Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti \(journal.fi\)](#)

Kaikkonen ym. (2015) Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010-2015. Verkkajulkaisu: www.thl.fi/ath

Kuusisto ym. (2021) Eryistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. [Eryistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa \(julkari.fi\)](#)

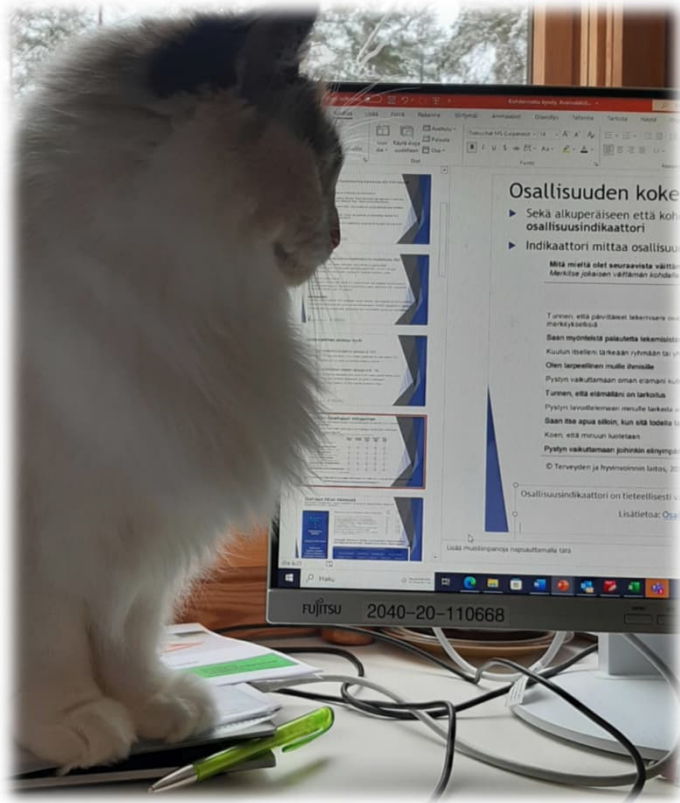
Leemann ym. (2018) Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. [Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia. \(julkari.fi\)](#)

Leemann, Lars; Nousiainen, Marko; Keto-Tokoi, Anna & Isola, Anna-Maria (2022) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. Teoksessa: Karvonen, Kestilä & Saikkonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. THL 2022. [Suomalaisten hyvinvointi 2022 \(julkari.fi\)](#)

Päijät-Hämeen hyvinvointikysely, 2021: [Päijät-Hämeen hyvinvointikysely 2021_tulokset \(paijat-hame.fi\)](#)

Osallisuusindikaattori [Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta – THL](#)

Kiitos

Tuula Carroll

tuula.carroll@pajatha.fi

+358 44 482 5166

Sosiaalialan osaamiskeskus Verso

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Linjakatu 5, 15100 Lahti